

نوشتن : رویش اندیشه

«راهنمای
تألیف مقاله علمی
برای دانشجویان
و معلمان»

دکتر محمد حسینی

عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

۹		مقدمه
۱۳		بخش نخست: آشنایی با مقاله علمی
۱۵		آشنایی با مقاله
۲۰		انواع مقاله علمی
۲۲		عناصر مقاله علمی
۲۷		بخش دوم: مراحل نگارش مقاله
۳۱		● گام نخست: انتخاب موضوع
۳۱		منابع دست‌یابی به موضوع
۳۶		معیارهای انتخاب موضوع
۳۸		● گام دوم: بیان مسأله (تبدیل موضوع به مسأله)
۳۸		تفاوت موضوع با مسأله
۳۹		چگونگی تبدیل موضوع به مسأله
۴۷		● گام سوم: شناسایی مفاهیم اصلی و واژه‌های کلیدی
۴۷		واژه‌های کلیدی و چگونگی شناسایی آن
۵۲		● گام چهارم: جستجو و شناسایی منابع و مآخذ بر اساس واژه‌های کلیدی
۵۲		طبقه‌بندی منابع
۵۲		منابع تخصصی
۵۳		منابع نوع اول
۶۱		منابع نوع دوم
۶۹		منابع غیرتخصصی
۷۰		شیوه‌های جستجو در منابع
۷۶		محصول نهایی این گام

۷۸	○ گام پنجم: مرور و مطالعه مقدماتی برخی از منابع و مآخذ
۸۰	○ گام ششم: تهیه چارچوب مقاله
۸۰	چگونگی طراحی چارچوب مقاله
۱۰۹	ملاک‌های ارزیابی چارچوب مقاله
۱۱۳	○ گام هفتم: مطالعه منابع و مآخذ و جمع‌آوری اطلاعات
۱۱۳	شیوه‌های کاربردی برای ثبت و یادداشت‌برداری مطالب
۱۲۱	○ گام هشتم: نوشتن مقاله
۱۲۲	رعایت اصول اخلاقی در نوشتن
۱۲۴	نوشتن مقدمه
۱۲۸	نوشتن پیکره مقاله
۱۲۹	نوشتن بخش نتیجه‌گیری
۱۳۱	شیوه ارجاع‌دهی
۱۴۳	تنظیم چکیده
۱۴۸	انتخاب عنوان مقاله
۱۴۸	چه مقدار بنویسیم؟
۱۵۰	○ گام نهم و فرجامین: اصلاح نهایی و ویرایش نهایی مقاله
۱۵۰	دستور خط فارسی
۱۵۱	نشانه‌گذاری
۱۵۴	تنظیمات حروف‌چینی مقاله
۱۵۷	○ فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

روشن نیست که بشر برای اولین بار و در چه زمانی دقیقاً به نوشتن دست زد. گفته می‌شود که در شش هزار سال پیش کشاورزان مصری برای ثبت میزان مالیات پرداختی خود به حاکم، تصاویر سبزه را روی دیوار خانه حک می‌کردند. این تجربه و تجارب مشابه اقوام و ملل، سرآغازی بر نوشتن و کشف ابزار نوشتن یعنی خط بوده است. به هر حال کشف خط به مثابه ابزاری برای نوشتن، تحول عمیقی در تمدن بشری ایجاد نمود؛ به گونه‌ای که کشف خط آغاز مرحله نوین در تاریخ تحولات بشری به شمار می‌آید.

با نوشتن بشر توانست دو کار عمده و اساسی را انجام دهد:

- ثبت تجارب و اندیشه‌ها

- اشاعه و گسترش تجارب و اندیشه‌ها به انسان‌ها و نسل‌های دیگر.

چنین شد که نوشتن به توسعه و تعالی تجارب و اندیشه‌های بشری دامن زد؛ بدون نوشتن، بسیاری از تجارب و اندیشه‌ها به فراموشی سپرده می‌شد؛ چه بسا اندیشه‌هایی که به دلیل نوشته نشدن هیچ پژواکی در ذهن و دل انسان‌های دیگر نداشت و آثاری از آن به جای نماند.

نگارش در تاریخ فرهنگ ما ایرانیان به‌ویژه بعد از اسلام جایگاهی بس عظیم دارد. این جایگاه تا جایی است که خداوند در قرآن کریم در آیه نخست سوره قلم^۱، به قلم و آنچه می‌نویسند؛ قسم می‌خورد. روایات بسیاری نیز در خصوص اهمیت کتاب و کتابت رسیده است. انبوه ذخایر مکتوب و نوشتاری در تاریخ ایران قبل و بعد از اسلام نشان از جایگاه این جلوه تمدنی دارد؛ اگر چه این توجه به کتاب و نوشتن در تاریخ تحولات فرهنگی این کشور نشیب و فراز داشته و در برخی دوران تولیدات بیش‌تر و گاه کمتر بوده است.

در تاریخ تحولات فرهنگی ایران، دوره قاجار دوره شاخصی است. در این دوره تحولی در نگارش و نویسندگی ایجاد شد. گسترش صنعت چاپ، انتشار روزنامه‌ها، مجلات و کتاب‌ها، افزایش سطح شواد آحاد مردم از تحولاتی است که به نوشتن و نویسندگی در جامعه آن روز دامن زد. در عصر حاضر و در شرایط کنونی نیز به دلیل توسعه آموزش‌های عالی و فناوری اطلاعات و ارتباطات، نگارش و نوشتن توسعه کمی و کیفی یافته است؛ تا جایی که نوشتن جزء ضروریات و فعالیت‌های رسمی و غیررسمی بسیاری از اقشار جامعه ما شده است.

از جمله اقشاری که با نوشتن به مثابه یک ضرورت در زندگی شغلی خود درگیرند؛ معلمان و دانشجویان هستند که بخش بزرگی از جامعه ما را تشکیل می‌دهند؛ لذا کسب مهارت نوشتن برای آنان ضروری و جزء مهارت‌های پایه است. تجارب آموزشی نگارنده در طول سال‌های متمادی تدریس در جمع دانشجویان و معلمان، هم‌چنین تجربه عضویت در کمیته‌های علمی همایش‌های علمی (به‌ویژه همایش‌هایی که برای معلمان و فرهنگیان برگزار شده است) و

۱. «نون و القلم و مایطرون» یعنی قسم به قلم و آنچه که می‌نویسد.

ارزش‌یابی تعداد بسیاری از مقالات تألیفی این گروه، این‌گونه نشان داده است که علی‌رغم انگیزه و علاقه زیاد و ضرورت شغلی به نوشتن و نیز داشتن ایده‌ها و اندیشه‌های خوب و درخور توجه، دانش و مهارت کافی برای نوشتن ایده‌ها وجود نداشته است.

این تجارب نگارنده را بر آن داشت تا دست به تدوین این اثر بزند. در این کتاب تلاش شده است به زبان ساده، چگونگی نگارش مقاله علمی تشریح شود. امید است که مورد استفاده علاقه‌مندان به نوشتن قرار گیرد و آن‌ها را در توسعه و تکمیل مهارت نوشتن یاری رسانند. این اثر را «نوشتن: رویش اندیشه» نام نهاده‌ام. انتخاب این عنوان، با الهام از عنوان مقاله‌ای بود که استادام دکتر خسرو باقری درباره درس انشا و نویسندگی در نشریه «ماهنامه تربیت» به چاپ رسانده بود. به واقع نوشتن به ویژه نوشتن خلاق، نشان از رویش اندیشه نویسنده دارد.

در این کتاب بعد از بیان مقدمات، گام‌هایی که برای تولید که یک مقاله لازم است به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است. به جاست که این نکته را یادآور شوم که در خلال مطالب کتاب، نگارنده فعالیت‌هایی متناسب با بحث پیشنهاد کرده است که به نظر می‌رسد اجرای آن‌ها به خواننده کمک می‌کند تا فهم عمیق‌تری از مباحث پیدا کند و صلاحیت‌های نویسندگی خود را توسعه دهد. روشن است که آگاهی عمیق‌تر از این موضوع، مستلزم مطالعه منابع بیش‌تر در این خصوص است.^۱

۱. منابعی به زبان فارسی در خصوص مقاله‌نویسی وجود دارد که برخی از آن‌ها به این شرح‌اند:

آه‌ای، جواد و همکاران (۱۳۸۲). چگونه بنویسیم. تهران: سمپاد و انجمن ایرانی روان‌شناسی.

حبیبی، غلامرضا و همکاران (۱۳۸۷). مبانی نگارش علمی. تهران: موسسه توسعه دانش، پژوهش و فناوری فرزاد.

حرّی، عباس (۱۳۸۵). آیین نگارش علمی. تهران: دبیرخانه هیئت امنای کتاب‌خانه‌های عمومی کشور.

نگارنده بسیار خوشحال خواهد شد که از نظرات انتقادی خوانندگان آگاهی یابد. از این رو خوانندگان عزیز می توانند در صورت تمایل نظرات انتقادی خود را به نشانی رایانامه^۱ ارسال دارند. در پایان اعلام می دارم که در جریان تولید این اثر از راهنمایی اساتید و همکاران خوبم برخوردار شده ام که بدین وسیله از ایشان تشکر می نمایم:

دکتر محمود مهر محمدی، استاد دانشگاه تربیت مدرس

دکتر علی رضا صادق زاده، استادیار دانشگاه تربیت مدرس

دکتر منصوریان عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم

دکتر حیدر نورانی عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

دکتر سید بهنام علوی مقدم، عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه ریزی

آموزشی

دکتر ابوالفضل بختیاری، عضو پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

دکتر زهرا گویا، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

دکتر علی محمد شامانی، نویسنده و پژوهشگر